

EGÈRIA CAMINANT VERS LA PASQUA

Conferència pronunciada per fra Lluís Solà

Dissabte Sant
Poblet, 31 març 2018

Introducció

«Sou duts per la mà cap a la piscina santa del baptisme de Déu, tal com Crist fou portat des de la creu al sepulcre que tenia preparat. I tots vosaltres, un per un, heu estat preguntats si creieu en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Heu fet aquesta confessió salvadora, us heu submergit tres vegades en l'aigua i n'heu emergit cada cop: amb això heu significat, en imatge i en símbol, els tres dies de la sepultura de Crist. Perquè tal com el Senyor nostre va passar-se tres dies i tres nits en el ventre de la terra, igualment vosaltres, amb la primera sortida de l'aigua, heu imitat el primer dia de Crist a la terra i, amb la primera immersió, la seva primera nit. No altrament de com el qui es troba en la nit no s'hi veu, però el qui camina de dia va per la llum, quan us vau submergir era com si fóssiu a la nit i no us hi vèieu, però quan vau emergir de l'aigua fou com si estiguéssiu en ple dia. En el mateix instant éreu com morts i com vius: aquella aigua salvadora se us va convertir en sepulcre i en mare. El que Salomó afirmà d'altres coses us escau també a vosaltres; ell va dir: Hi ha un temps de néixer i un temps de morir. Sí, això us escau, però a l'inrevés: temps de morir i temps de néixer. I el temps de fer aquestes dues coses és un, és el mateix: el vostre naixement coincideix amb la vostra mort. Oh cosa estranya i paradoxal! Nosaltres no ens hem mort, no ens han enterrat, no ens han crucificat i no hem ressuscitat, però hem imitat tot això sacramentalment, i en la seva realitat espiritual hem trobat la salvació. Crist, en canvi, fou realment crucificat, realment sepultat i va ressuscitar de debò: i totes aquestes coses ens han estat donades com a gràcia, perquè, tot imitant-les, participem dels sofriments de Crist i guanyem de debò la salvació» (Catequesis de Jerusalem, Catequesi 20 [Mystagógica 2], 4-6: PG 33, 1079-1082).

He volgut començar amb aquest text, molt adient per al dia d'avui, dissabte sant, perquè probablement la pelegrina Egèria, de la qual parlarem aquest matí, va escoltar aquestes mateixes paraules, en grec, de llavis del seu autor, el bisbe sant Ciril de Jerusalem.

[Sant Ciril (315-387), va ser ordenat bisbe el 348, va patir diversos exilis, per qüestions doctrinals, i fins al 378 no va poder prendre possessió de la seu de Jerusalem de forma definitiva. Va escriure 24 catequesis, com a bisbe: Una d'introducció, divuit sobre la fe cristiana adreçades als catecúmens (els qui es preparaven per a rebre el baptisme), i cinc adreçades als nou batejats o neòfits. Aquestes, les cinc catequesis mistagògiques, són les més cèlebres. Servien per a instruir els nou batejats sobre el significat profund dels sacraments de la iniciació cristiana (baptisme, confirmació i eucaristia) que acabaven de rebre en la nit de Pasqua, durant la Vetlla Pasqual, a la basílica del Sant Sepulcre (Anàstasi), i es predicaven durant l'Octava de Pasqua, en què els neòfits assistien a l'eucaristia portant encara les vestes blanques rebudes en ser batejats. Les llegim, també nosaltres, durant l'Octava de Pasqua, com a segona lectura de l'Ofici de lectures.]

1. Egèria

Sabem que Egèria va viatjar per Egipte, Palestina, Síria, Mesopotàmia, Àsia Menor i Constantinoble, en un llarg periple, durant els anys 381-384. D'aquest viatge, i tal

vegada sigui la primera a fer-ho, en va escriure una crònica, amb un estil molt viu i viscut, de manera semblant a com ho farà una altra dona, mil sis-cents anys després, a casa nostra, del seu viatge per terres de Granada. Em refereixo a l'escriptora i política Teresa Pàmies, morta fa pocs anys, i a la seva deliciosa crònica «Busqueu-me a Granada», publicada el 1980. Així, visitant el monestir de San Jerónimo, explica: «El meu fill, delerós de mostrar-me els tresors del cenobi, construït, segons diu, al segle XVI, no endevina el meu desig de solitud. Hi ha coses que un turista ha de visitar, segons ell, coses com el retaule del temple d'aquest monestir. L'església mateix és d'un estil que em desagrada i em fastigueja: superbarroc. El retaule és una aglomeració de sants i santes, cada un dels quals té un currículum que el turista ignora. Al cim del retaule es destaca un Crist crucificat que em commou, no en funció d'una fe religiosa que no tinc, sinó de la profunda pietat que provoca» (*Que em busquin a Granda*, Edicions Destino, Barcelona 1980, pàg. 26).

A casa nostra tenim una acurada edició en català de l'*Itinerarium* d'Egèria, amb un estudi exhaustiu, a cura de Sebastià Janeras, publicada a la Bernat Metge, en dos volums (números 237 i 238), el 1986.

Però, qui era Egèria?

No és del tot segura la pàtria de la nostra viatgera, de la pelegrina Egèria. Es dubta entre la *Gallia Narbonensis* (sud-est de França) o l'Aquitània (sud-oest), i la *Gallaecia* de la Península Ibèrica, l'actual Galícia. Quan visita Edessa, el bisbe del lloc es refereix al fet que ella ha vingut «de l'extrem de la terra fins a aquests llocs» (*Itinerarium*, XIX,5). Aquesta expressió podria fer referència a Galícia (el *finis terrae*), però no necessàriament. En un altre punt del seu escrit, Egèria compara el riu Èufrates amb el Roine (XVIII,2), cosa que faria pensar en un origen gal·lic. Potser ja parlava d'aquest riu, que va haver de travessar en el viatge d'anada, en la part perduda del manuscrit. Aleshores, si realment fos gallega, no tindria res d'estranya aquesta comparació, si ja n'havia parlat abans (les destinatàries suposadament gallegues de la seva crònica no coneixien el Roine, per tant, seria absurda la comparació d'un riu desconegut, l'Èufrates, amb un altre riu desconegut per elles, el Roine).

A favor de l'origen gallec, el més acceptat pels estudiosos, hi ha el fet que el primer testimoni escrit que tenim d'Egèria és el de Valeri del Bierzo (s. VII), de prop de Galícia, que posseïa el manuscrit de l'*Itinerarium*.

Valeri, en la seva carta als monjos del Bierzo, en què parla de l'escrit, anomena Egèria «beatissima sanctimonialis». Qui era Egèria, doncs? Una monja o una laica piadosa? Això sí, noble i adinerada, prou per a poder fer un viatge com aquest. Durant el seu viatge mostra un gran interès per visitar els llocs monàstics i els ascetes, sobretot els monjos del desert d'Egipte. L'interès per la litúrgia, i el seu coneixement de la Sagrada Escripura, fan pensar també en una Egèria consagrada a Déu. No era estrany que un monjo o una monja fes un pelegrinatge.

A tot arreu on va és rebuda amb molts honors pel bisbe del lloc, pels monjos il·lustres, fins i tot en alguns llocs és escortada pels soldats (cf. VII,2). Això faria pensar més aviat en una dama piadosa, rica i distingida, certament molt vinculada als cercles monàstics i eclesiàstics de la seva terra. La seva admiració pels monjos, ascetes i verges, podria fer pensar que ella no pertanyia a aquest estament. Per això els admira.

Sigui com sigui, verge consagrada a Déu, o laica piadosa, Egèria no és la primera ni l'única dona que fa un viatge com aquest amb inquietuds espirituals: coneixem Pemènia (Egipte i Jerusalem el 394), Sílvia (Jerusalem, abans del 400), Fabiola (Jerusalem 394-

395), Paula (vinculada amb sant Jeroni), Melània la Vella i Melània la Jove, etc., de la mateixa època.

Janeras és de l'opinió que es tracta d'una dama distingida i que realment estava consagrada a Déu, és a dir, era una monja, i va escriure el seu relat per a les seves germanes de comunitat.

2. La data del viatge

Egèria arribà a Jerusalem poc abans de la Pasqua del 381 i en marxà definitivament el dilluns de Pasqua, 25 d'abril de l'any 384. S'ha pogut precisar exactament gràcies a l'acurat estudi del P. Paul Devos. Ara no ens podem entretenir pas en aquesta qüestió, que Janeras en el seu estudi explica detalladament. Per això sabem del cert que hi va conèixer el bisbe sant Ciril, l'autor de les Catequesis mistagògiques, conegudes també com les Catequesis de Jerusalem.

3. El manuscrit

Del seu *Itinerarium* (pelegrinatge) en coneixem només un manuscrit. Es tracta del *Codex Aretinus VI*, conservat a la biblioteca de la «Fraternità dei Laici», a Arezzo, Itàlia.

Fins al 1884 coneixíem només Egèria per la carta als monjos de Valeri del Bierzo (s. VII), que ja hem esmentat, en la qual els en parla: «Aquesta benaurada monja Egèria, consumida per la flama del desig de la gràcia divina, amb el suport de la majestat del Senyor, va emprendre un llarg periple per tot l'orbe, amb totes les seves forces i el seu cor intrèpid. Així, avançant a poc a poc sota l'ègida del Senyor, va arribar als sacratíssims i anhelats llocs del naixement, passió i resurrecció del Senyor i fins als cossos de màrtirs escampats per diverses províncies i ciutats per pregar davant d'ells i alimentar la seva devoció». Però en aquest any 1884, l'erudit Gian Francesco Gamurrini va descobrir el còdex del seu *Itinerarium* a la biblioteca d'Arezzo, que no seria correctament atribuït a Egèria fins al 1903 pel monjo de Solesmes Dom Marius Férotin (1855-1914), estudiós també d'Egèria.

El manuscrit va ser escrit al monestir de Montecassino, al segle XI, i d'allà va passar a l'abadia de Santa Flora i Santa Lucil·la, a Arezzo, fundació de Montecassino. En ser suprimit aquest monestir el 1810, el manuscrit anà a parar a la biblioteca de la Fraternitat dels Laics, d'Arezzo. Pere Diaca (s. XII, 1107-1140), monjo i bibliotecari de Montecassino, el va tenir a la vista quan va escriure la seva obra *De locis sanctis*, segurament en la versió completa, ja que en falten alguns fragments del principi i del final.

Aquesta obra Egèria la va escriure des de Constantinoble, i la va enviar a les seves destinatàries mentre encara estava viatjant. És probable que hagués escrit altres relacions, sobretot de la primera part del viatge d'anada a Jerusalem, on sojornà llarg temps, però s'han perdut.

Aquesta relació escrita per Egèria és un exemple important de l'anomenat llatí vulgar, o llatí tardà, amb un estil molt proper a la llengua parlada. Utilitza moltes paraules gregues, que transcriu lliurement al llatí, donant-ne la traducció. Evidentment a Jerusalem l'església parlava en grec. Segurament Egèria, sobre la marxa, va adquirir un cert coneixement del grec, per la necessitat de conviure-hi durant un temps prolongat. Ara bé, el seu llatí és fonamentalment un llatí cristià, per la temàtica i pel vocabulari. I expressa molt vivament el profund coneixement que Egèria tenia de la Bíblia.

Egèria està impregnada de la Sagrada Escripura, i aquest és el punt on ens interessava arribar per afrontar el seu pelegrinatge, ja que el viu així, com una actualització dels textos sagrats i dels fets salvífics que s'hi expliquen. En veurem alguns bells exemples de la seva vivència de la Setmana Santa, la Gran Setmana, a Jerusalem, que és el que més ens interessa del relat del seu viatge. L'Escripura és, no hi ha dubte, la seva guia de pelegrinatge, la seva guia turística.

4. El viatge

A banda de la seva llarga estada a Jerusalem i la descripció dels llocs sants i de la litúrgia que s'hi feia, en temps, com hem dit, del bisbe sant Ciril, Egèria visità el Sinaí, el mont Nebó, Càrnees, Mesopotàmia i Constantinoble. D'aquests llocs en tenim coneixement pel seu escrit, però segurament visità altres llocs, la relació dels quals s'ha perdut. De fet, el nostre *Itinerarium* comença quan Egèria es troba a les envistes del Sinaí, a on ha anat des de Jerusalem: «Continuant el camí, arribarem a un cert lloc on les muntanyes per entre les quals passàvem s'obrien i formaven una vall immensa, molt plana i molt bonica; i al fons de la vall apareixia la santa muntanya de Déu, el Sinaí» (I,1).

5. Un itinerari espiritual

Egèria. Caminant vers la Pasqua. És el títol que he posat a la conferència. I és que sobretot volia fer notar, en el seu escrit, en tot el seu escrit, però particularment quan descriu la Gran Setmana o Setmana Santa a Jerusalem, aquesta idea del viatge espiritual, tan interessant per a la nostra, valgui la redundància, espiritualitat. En efecte, el viatge geogràfic d'Egèria no és sinó un alçaprem per a aquest viatge interior, per a aquest pelegrinatge que estem invitats a fer tots els cridats per Jesucrist a seguir-lo, en tant que tots, des d'Adam abandonant el Paradís, som homes en camí, pelegrins de la vida, que ens anem fent, ens anem construint mentre caminem.

Aquest viatge el fem durant la Quaresma, tot caminant vers la Pasqua. El fem per aquest desert de quaranta dies en què se'ns invita a escoltar més atentament la Paraula de Déu i a viure més amatents a les necessitats dels altres tot purificant el nostre cor per tal de centrar-lo en Jesús. Ens hi ajuda la pregària, el dejuni, i sobretot la caritat que hem de practicar envers els altres. La meta d'aquest viatge és la Pasqua, l'encontre amb el Ressuscitat, un encontre que ens invita a viure la joiosa amistat amb ell, que, en virtut de la seva Resurrecció, esdevé per sempre més el nostre company de camí, invisible, però amatent, en tots els replecs de la quotidianitat.

Egèria, curiosament, també ens descriu l'itinerari quaresmal, abans d'endinsar-se en la Gran Setmana, que nosaltres hem de passar per alt. En parla d'una manera molt bonica, segons el costum litúrgic de Jerusalem: els dies de la Quaresma formen una unitat amb les festes pasquals, i de fet, tant la Quaresma com la Pasqua són esmentats amb el nom de «festes» (XXVII,1).

Aquesta idea de camí, de viatge espiritual a través de les etapes d'un viatge geogràfic també el trobem en els evangelis en relació a Jesús. En realitat, tot l'evangeli és un viatge, el viatge de Jesús pujant a Jerusalem per a celebrar-hi la Pasqua, la seva Pasqua, el seu pas (èxode) cap al Pare, i amb ell, el de tots nosaltres. Sant Lluc ho subratlla encara més en els evangelis de la infància, quan posa en moviment primer Maria corrent a visitar Elisabet, després Josep i Maria pujant de Natzaret a Betlem per al cens, i encara més tard Jesús, Maria i Josep pujant altra vegada a Jerusalem per celebrar la Pasqua. Un viatge que comença amb el de Déu mateix, que ve a trobar-nos en l'àngel de l'Anunciació.

Tota la Bíblia, de fet, està pensada i escrita per a suggerir aquesta idea. Pujar a Jerusalem. La Bíblia, tal com la llegeixen els nostres germans jueus, acaba així: «Això fa saber Cir, rei de Pèrsia: El Senyor, Déu del cel, que ha posat a les meves mans tots els reialmes de la terra, m'ha encomanat que li edifiqui un temple a Jerusalem, al país de Judà. Tothom d'entre vosaltres que pertanyi al seu poble, que el Senyor, el seu Déu, sigui amb ell, i que hi pugui!» (2 Cr 36,23). El nostre pelegrinatge de cristians també acaba a Jerusalem! Recordeu l'Apocalipsi, el darrer llibre de la Bíblia cristiana, com acaba? Amb la visió de la santa ciutat de Jerusalem, la Jerusalem del Cel, que baixa a trobar-nos: una ciutat joiosa i resplendent, presentada com l'esposa, la núvia de l'Anyell, és a dir, de Crist Ressuscitat en la seva Pasqua (Ap 21,10).

Provem, doncs, d'endinsar-nos en alguns textos d'Egèria per tal de fer aquesta experiència. Ens pot donar molt bones pistes per a la nostra vivència personal i concreta, i també comunitària, eclesial, de la Pasqua.

6. La Gran Setmana

Tot just encetat *l'Itinerarium*, ens trobem amb aquest relat, que pot donar-nos ja un tast de quin serà el seu estil de viatjar, i, sobretot, de pregar tot viatjant, sempre amb la companyia, amb la guia de la Sagrada Escripura. Es tracta de la seva ascensió al Sinaí:

«Així, doncs, a l'hora quarta, arribarem al cim de la santa muntanya de Déu, el Sinaí, on fou donada la llei, és a dir, el lloc on davallà la majestat de Déu aquell dia que la muntanya fumejava. En aquest lloc hi ha ara una església no gran, perquè aquest lloc, el cim de la muntanya, tampoc no és gaire gran, però l'església en ella mateixa té molta gràcia. [...] Després de llegir, doncs, tot el passatge corresponent del llibre de Moisès, férem l'oblació com de costum i hi combregarem» (III, 3-6).

«Fer l'oblació» (l'ofrena) és l'expressió que emprava sempre Egèria per designar la celebració eucarística.

Allò que li permet, doncs, de fer el pas del viatge geogràfic cap al viatge espiritual, de l'ascensió física vers l'ascensió interior, és la *lectio divina* de la Sagrada Escripura, una lectura que esdevé veritable actualització de l'esdeveniment salvífic —el do de la Llei per al poble per mediació de Moisès, en aquest cas concret—. Una actualització que cobra tota la seva força sacramental amb la celebració de l'Eucaristia, Memorial i Actualització de tota la història de la salvació en Jesucrist.

a) Diumenge de Rams

El diumenge de la Gran Setmana (*Septimana Maior*), que és així com encara anomenen la Setmana Santa els cristians de tradició bizantina, encara no té un nom propi en temps d'Egèria. El leccionari armeni l'anomena «dia de les Palmes, o dels Rams». Per a ella és el diumenge en què s'entra en la setmana pasqual, el pòrtic, doncs, de la Setmana Santa. El descriu així:

«A l'hora setena, doncs, tothom puja a la muntanya de les Oliveres, a l'església anomenada Eleona (en grec «olivera» es diu «elaion»); el bisbe s'asseu, es diuen himnes i antífoes, així com també lectures, escaients al dia i al lloc (*apte diei ipsi vel loco*). I quan ja comença a fer-se l'hora novena, hom puja, tot cantant himnes, a l'Imbomon (el cim de la muntanya), que és el lloc des d'on el Senyor se'n pujà al cel, i hom s'hi asseu. I és que, quan hi ha el bisbe, es fa seure tothom, i només els diaques romanen dempeus. Hom hi diu també himnes i antífoes apropiades al lloc i al dia, així com també les lectures i les oracions que s'hi intercalen. I quan arriba l'hora onzena és llegit aquell

passatge de l'Evangelí on és dit que els infants, amb branques i palmes a les mans, sortiren a l'encontre del Senyor tot dient: "Beneït el qui ve en nom del Senyor!" I tots els infants d'aquelles contrades, fins i tot els més petits, que encara no saben caminar i que són duts a coll pels seus pares, tots porten branques, els uns de palmera i els altres d'olivera, i així el bisbe (potser muntat dalt d'un ruc?) és acompanyat a la manera com fou acompanyat en altre temps el Senyor. I des de dalt de la muntanya fins a la ciutat i d'allà fins a l'Anàstasi (la basílica del Sant Sepulcre) a través de tota la ciutat, tothom va a peu, àdhuc les matrones i els senyors, i acompanyen el bisbe mentre van cantant les respostes. Així, doncs, a poc a poc, per tal que la gent no es cansi, és ja vespre quan arriben a l'Anàstasi. Un cap arribats, encara que sigui tard, hom celebra tanmateix el lucernari (la pregària de Vespres), es fa encara una oració a la Creu, i s'acomiada la gent» (XXXI).

És un text que parla sol. I que ens recorda irresistiblement la nostra litúrgia del diumenge de Rams, pràcticament tal com la fem encara avui. També nosaltres ens trobem en un lloc fora de l'església vers la qual caminarem, i que representa la ciutat de Jerusalem, on llegim i cantem textos adients al lloc i al dia, i caminant en processó, tot cantant, portant rams d'olivera, acompanyem el bisbe, o el prevere, o el P. Abat, fins a l'església. La diferència és que l'oració conclusiva a la Creu, a l'Anàstasi, s'ha convertit per a nosaltres en una litúrgia més desenvolupada centrada també en la Creu de Jesús, la Missa de la Passió, que té per centre la lectura de la Passió. Amb una expressió de sant Bernat «l'Església, avui, amb una saviesa admirable, uneix la processó i la Passió. La processó suscita visques i la Passió llàgrimes. [...] Us vull presentar en la processó la glòria de la pàtria celestial, i en la Passió el camí que hi mena» (Sermó I per al Diumenge de Rams).

Notem el detall dels infants, que Egèria subratlla amb molt de detall. Jo recordo encara que aquest dia era un dia especialment dedicat als infants, que n'érem en certa manera els protagonistes, acompanyats dels pares.

L'Anàstasi (paraula grega que significa «resurrecció») és la basílica del Sant Sepulcre, i seu, a més, del bisbe de Jerusalem. Era una basílica una mica especial. A la part posterior de l'edifici o nau principal, el *Martyrium*, hi havia l'edícula del Sant Sepulcre, i entre aquesta edícula i la nau del *Martyrium*, un atri porxat a l'aire lliure, que guardava el lloc del Calvari, amb la creu preciosa que hi havia fet erigir santa Elena, la mare de l'emperador Constantí. Aquesta creu era visible i accessible també des del *Martyrium*. Aquí, doncs, davant la Creu, es fa la conclusió del ritu, i tothom se'n va a casa, després de ser acomiadat. Egèria usa l'expressió llatina «et fit missa», és a dir, es fa el comiat.

L'expressió més interessant, però, és aquesta: «es diuen himnes i antífones, així com també lectures, escaients al dia i al lloc (*apte diei ipsi vel loco*)». Expressió que anirem retrobant cada vegada que ens explica una celebració. Per tant, és la litúrgia, la proclamació de la Paraula de Déu amb els cants escaients, allò que ens mena vers l'espiritualitat del viatge, primer físic, després interior. La litúrgia com a actualització i mistagogia dels misteris de la salvació, en aquest cas seguint l'itinerari cronològic dels darrers dies de la vida de Jesús, com fem encara els cristians durant la Setmana Santa, tot caminant vers la Pasqua.

b) El Dijous sant

El dijous a la tarda se celebra l'eucaristia al *Martyrium*, i, pel leccionari armeni, cal pensar que s'hi feia també commemoració de la Santa Cena, amb la proclamació de Mt 26,17-30 (el sopar pasqual) i el relat de la institució de l'eucaristia segons Pau (1Co

11,23-32), que llegim encara actualment en la missa de la Cena del Senyor, el dijous sant a la tarda.

Egèria ens descriu amb detall la vetlla nocturna que es feia al lloc de la pregària de Jesús a l'Hort de Getsemaní, a la muntanya de les Oliveres, que durava tota la nit, acompanyant Jesús en la seva agonia, i que enllaçava ja amb el divendres sant, en què, des del cant del gall, s'anaven seguint els passos de Jesús en la seva Passió, sempre d'acord amb els textos de l'Esclatúra.

«Abans d'acomiar la gent (després de l'eucaristia), l'ardiaca proclama: "A la primera hora de la nit, trobem-nos tots a l'església de l'Eleona, perquè aquesta nit ens espera una gran fatiga". [...] Llavors tothom s'afanya a tornar a casa seva a menjar, perquè, tot seguit després de menjar, tothom va a l'Eleona, a aquella església on hi ha la cova en la qual estigué el Senyor amb els apòstols aquell mateix dia. Allà, fins més o menys l' hora cinquena de la nit (mitja nit), hom diu contínuament himnes i antífones escaients al dia i al lloc, així com lectures, i hom hi intercala oracions; també són llegits aquells passatges de l'Evangelí on és dit que el Senyor conversà amb els seus deixebles aquest mateix dia (Jn 13-17), assegut a la mateixa cova que hi ha a la mateixa església» (XXXV,1-3).

Les nostres «hores santes» o vetlles eucarístiques del Dijous sant haurien de tenir com a model aquesta relació d'Egèria. L'Eucaristia en la seva època no és encara un sagrament que es pugui adorar fora del seu context natural, que és la mateixa celebració. Per tant no hi trobem les connotacions eucarístiques que té el Dijous sant per a nosaltres. No hi ha un «monument» on anar a pregar. La pregària d'aquesta nit és senzillament el posarse, des de la fe contemplativa, en el lloc dels apòstols i escoltar les paraules de comiat del Mestre plenes d'esperança i també d'una certa recança, per acompanyar-lo, finalment, en l'angoixa de Getsemaní: és «la gran fatiga d'aquesta nit» com proclama el diaca.

Serà bo, doncs, en la nostra pregària personal, encara que no assistim a una hora de pregària, aquesta nit, que rellegim aquests textos de l'Evangelí, bàsicament els capítols 13-17 de Joan, i els relats de l'oració de Getsemaní segons els sinòptics (Mt 26,36-46; Mc 14,32-42 i Lc 22,39-46).

c) *El Divendres sant*

La vetlla de la nit del dijous al divendres enllaça amb les celebracions d'aquest dia, el divendres, que van seguint cronològicament els passos de Jesús segons els relats de la Passió. Nosaltres ens fixarem només en els aspectes més importants.

«Quan comença el cant dels galls, hom baixa tot cantant himnes i s'acosta al lloc on el Senyor pregà, tal com és escrit en l'Evangelí; "I s'apartà d'ells un tret de pedra i pregava", etcètera. En aquest lloc hi ha una església elegant. Hi entra el bisbe i tot el poble, hom hi fa una pregària escaient al lloc i al dia, hom canta també un himne apropiat i es llegeix aquell fragment de l'Evangelí segons el qual el Senyor digué als seus deixebles: "Vetlleu, perquè no caiguen en temptació". I hom hi llegeix tot aquest passatge, i novament es fa una pregària» (XXXVI,1).

El matí (hora tèrcia, les nou) del divendres, a la capella de darrere la creu, que comunicava amb el *Martyrium* o nau principal:

«Hom posa un setial per al bisbe al Gòlgota, darrere la Creu que ara s'hi dreça (a l'Anàstasi). El bisbe s'asseu a la cadira i hom li posa al davant una taula coberta amb un mantell, i al voltant de la taula, drets, hi ha els diaques; hom porta l'arqueta d'argent

daurat que conté el sant arbre de la creu; hom l'obre i la mostra i hom posa damunt la taula l'arbre de la creu i el títol (es tracta del rètol posat sobre el cap de Jesús, que santa Elena havia rescatat de l'oblit, juntament amb la creu, en excavar el lloc del Calvari, per retrobar la Jerusalem antiga sota la nova ciutat, Aelia Capitolina, manada construir per l'emperador Adrià). Un cop posat, doncs, damunt la taula, el bisbe, assegut, pren, amb les mans, les puntes del sant arbre, mentre que els diaques que estan drets al voltant vigilen (són els custodis de la creu, o *staurofilakoi*). I vigilen d'aquesta manera perquè és costum que tot el poble, fidels i catecúmens, tots, d'un a un, s'acostin i s'inclinin davant la taula, besin el sant arbre i passin. I com que es diu que, no sé quan, algú va fer una mossegada i es va endur un tros del sant arbre, per això, ara, els diaques que estan drets al voltant vigilen que algú, acostant-se, no gosi tornar a fer el mateix. Així, doncs, tothom passa d'un a un, s'inclina profundament i toca la creu i el títol, primer amb el front i després amb els ulls, besa la creu i passa, però ningú no allarga la ma per tocar-la». [...] Fins a l'hora sisena (migdia) tothom desfila, entrant per una porta i sortint per l'altra, perquè això es fa en el mateix lloc on, el dia abans, és a dir, el dijous, hi hagué l'oblació» (XXXVII,1-3).

«I quan arriba l'hora sisena hom va davant la Creu (a l'atri interior que uneix el Sant Sepulcre amb el Calvari), tant si plou com si fa calor, per tal com aquell lloc és a l'aire lliure, és a dir, forma un atri molt gran i força bonic, que es troba entre la Creu i l'Anàstasi. Allà, doncs, es reuneix tot el poble, de tal manera que hom no pot obrir-se pas. Hom col·loca un setial per al bisbe davant la Creu, i des de l'hora sisena fins a l'hora novena hom no fa altra cosa que llegir lectures, d'aquesta manera: hom llegeix primer, dels Salms, tots els passatges que es refereixen a la passió; després, tots els passatges de l'Apòstol o bé de les Epístoles o dels Actes dels Apòstols que parlen de la passió del Senyor, i també són llegits els passatges dels Evangelis que narren la passió. Després són llegits, dels Profetes, els passatges on prediuen la passió del Senyor, i encara, dels Evangelis, allà on parlen de la passió. Així, doncs, des de l'hora sisena fins a l'hora novena (l'hora de la mort de Jesús), sense parar es llegeixen lectures i es diuen himnes per mostrar a tothom que, tot el que els Profetes predigueren de la passió del Senyor, apareix, tant pels Evangelis com pels escrits dels Apòstols, que s'ha realitzat. I d'aquesta manera, durant aquestes tres hores, tothom aprèn que no s'esdevingué res que no hagués estat predit i que res no fou anunciat que no s'hagués després acomplert totalment. Hom i intercala sempre oracions, les quals són també escaients al dia. I a cada lectura i a cada oració l'emoció i els gemecs de tothom són extraordinaris; car no hi ha ningú, ni gran ni petit, que aquest dia, durant aquestes tres hores, no plori fins a un punt inimaginable, pel fet que el Senyor hagi patit tot això per nosaltres. Després d'això, quan arriba l'hora novena, hom llegeix ja el passatge de l'Evangelí segons Joan, on és dit que el Senyor lliurà l'esperit. Després d'aquesta lectura es fa una oració i té lloc el comiat» (XXXVII,4-7).

Aquesta llarga explicació ens evoca la celebració de la Creu, l'ofici de la mort del Senyor, quasi, quasi com el tenim nosaltres avui. Es tracta d'una litúrgia d'adoració de la vera creu, al matí, i d'una litúrgia de la paraula, a la tarda, que omple les hores de la crucifixió del Senyor, des de l'hora tèrcia (les nou del matí), en què fou clavat a la creu, passant per l'hora sexta (el migdia), i fins a l'hora nona (les quatre de la tarda), l'hora de la mort del Senyor.

El nostre ofici actual del divendres sant ha unit en una sola celebració la litúrgia de la paraula i l'adoració de la Creu. Però en la litúrgia hispànica, encara ara, es conserven aquestes celebracions separades, l'adoració de la creu al matí (tèrcia), amb les pregàries solemnes que nosaltres fem també a la tarda, i la litúrgia de la paraula a la tarda, a l'hora nona. Entre nosaltres cal notar una certa incongruència en l'horari de la celebració: l'hora més correcta seria entre les tres i les quatre de la tarda.

Fixem-nos amb el dinamisme d'aquesta celebració: allò que al matí s'ha experimentat d'una manera sensible, besant la creu, tocant-la amb el front, amb els ulls i amb els llavis, a la tarda, vora la Creu, ha de ser aprofundit en la fe a través de les lectures de la Sagrada Escripura, sense però que desaparegui l'element emotiu, els plors dels fidels en escoltar les lectures santes. Es tracta, en efecte, d'un veritable ofici de lectures, amb salms i oracions sàlmiques.

En aquesta descripció queda ben palès que es tracta d'una litúrgia del poble, conjuntament amb el bisbe, el clergat, els monjos i les monges, els ascetes, les verges... una litúrgia de tot el poble de Déu, de l'església amb tots els seus estaments, però formant un sol poble entorn del bisbe. Una litúrgia en la qual tothom participa amb els cants responsorials, les oracions, els silencis, els gestos, l'escolta de les lectures, l'emoció i el plor. Una litúrgia, ni més ni menys, com la que va somiar no fa massa el Concili Vaticà II. Una litúrgia que anomenem basilical o catedralícia, força desenvolupada i elaborada, molt diferent de la litúrgia dels monjos, més senzilla.

d) La Pasqua

«L'endemà, dissabte, [...] a l'hora novena es fan els preparatius de la Vetlla Pasqual a l'església major, és a dir, al *Martyrium*. Ara bé, la Vetlla Pasqual es fa com entre nosaltres; només hi ha una cosa de més, aquí, i és que els neòfits, un cop batejats i revestits, quan han sortit de les fonts baptismals, són conduïts, juntament amb el bisbe, primerament a l'Anàstasi (és el lloc de la resurrecció, el sepulcre, del qual han participat pel baptisme). El bisbe entra dintre el cancell de l'Anàstasi, es diu un himne, després del qual el bisbe fa una pregària per ells, i va amb ells a l'església major, on, com de costum, tot el poble està celebrant la vetlla» (XXXVIII,1-2).

Cada diumenge, en l'ofici vigiliar, el bisbe proclama, al final, des d'aquest cancell, l'evangeli de la Resurrecció del Senyor. És la Pasqua setmanal. I Egèria ens explica també el plor i l'emoció dels oients en l'actualització joiosa de la Resurrecció cada diumenge: «El bisbe —explica Egèria—, dempeus dintre el cancell (a l'entrada de l'edícula del sant sepulcre) agafa el llibre dels Evangelis, s'acosta a la porta i llegeix ell mateix la Resurrecció del Senyor. I així que comença a llegir, tothom prorromp en tants crits i gemecs i en tantes llàgrimes, que ni el més dur no pot contenir les llàgrimes...» (XXIV,8).

Egèria ens deixa amb la mel a la boca, amb la mel de la Terra Promesa, la mel de la Pasqua. No podem saber com era celebrada aquesta Vetlla Pasqual a Jerusalem! En tenim algun besllum un cop més gràcies al leccionari armeni, que reflecteix una litúrgia molt propera a la de Jerusalem. Però està bé que sigui així, és una mica el «ja, però encara no» de la Pasqua, amb la por i l'alegria de les santes dones davant el misteri inefable.

Egèria ens podria ser mestra de pregària litúrgica. Ho necessitem tant! Sempre a l'escola dels salms, i amb els salms, de tota l'Escripura, adients al lloc i al dia. Potser el seu silenci sobre la Vetlla Pasqual és una invitació a viure la nostra, a submergir-nos en el misteri de la Pasqua, recuperant les paraules de sant Ciril que hem llegit al començament:

«Oh cosa estranya i paradoxal! Nosaltres no ens hem mort, no ens han enterrat, no ens han crucificat i no hem ressuscitat, però hem imitat tot això sacramentalment, i en la seva realitat espiritual hem trobat la salvació. Crist, en canvi, fou realment crucificat, realment sepultat i va ressuscitar de debò: i totes aquestes coses ens han estat donades

com a gràcia, perquè, tot imitant-les, participem dels sofriments de Crist i guanyem de debò la salvació».